

ZDRAVSTVENI I EKONOMSKI ZNAČAJ EKTO I ENDO PARAZITOZA DOMAĆIH ŽIVOTINJA

*Sofija Katić-Radivojević, Sanda Dimitrijević**

Izvod: Paraziske infekcije domaćih i divljih životinja pojavljuju se, održavaju i šire se zahvaljujući delovanju brojnih epizootioloških faktora vezanih za osobine uzročnika, domaćina, geografskih i klimatskih karakteristika područja, načina gajenja i ishrane životinja, običaja i prosvete stanovništva koji imaju neposredan ili posredan kontakt sa životinjama. U savremenoj stočarskoj proizvodnji, u intenzivnom uzgoju goveda, svinja i peradi, neophodno je preduzeti preventivne mere za parazitske infekcije, kako bi se sprečilo nastajanje direktnih i indirektnih ekonomskih šteta. Zdravstveni i ekonomski značaj kod podmlatka imaju endoparazitoze (protozoe i helminti). Kod starijih životinja endo i ektoparazitoze imaju isti značaj na zdravstveno stanje i proizvodne sposobnosti. Posebno treba istaći značaj parazitskih zoonoza koje mogu imati uticaja i na zdravlje ljudi.

Ključne reči: endoparaziti, ektoparaziti, zoonoze, parazitske bolesti

Uvod

Deficit animalnih proteina, koji se oseća u celom svetu, predmet je razmatranja ne samo njihovih novih izvora, već i način intenzifikacije sadašnjih metoda u gajenju domaćih životinja. Medjutim, povećanje efikasnosti animalne proizvodnje nije tako lako postići iz razloga što je ugrožavaju brojni faktori, medju kojima su i veoma značajni i parazitske bolesti. Kada se razmatraju parazitoze prvenstveno se ističe ekonomski aspekt ovoga problema. Ekonomski gubici koje navode brojni autori širom sveta su tako veliki, da se on uvek mora imati u vidu kada se programira intenzivnije gajenje stoke. Iz tih razloga postoji opravdana potreba za suzbijanjem parazitoza, sa ciljem smanjenja ekonomskih šteta. Proizvodjači čele pre svega da znaju koliko košta suzbijanje parazitoza i koliko se dobija u tom postupku.

Jedinstven odgovor na ovo pitanje teško je dati zbog karaktera parazitskih infekcija, zbog različitih faktora koji doprinose gubicima, kao i zbog različitosti u sprovođenju antiparazitskih akcija. Jednu antiparazitsku akciju smatrali bismo opravdanom ili ne kada

Prof.dr Sofija Katić-Radivojević, van. prof., Katedra za parazitologiju; Doc.dr Sanda Dimitrijević, docent, Katedra za parazitske bolesti - Fakultet veterinarske medicinske Beograd

uporedimo stvarne gubitke koje izazivaju paraziti sa troškovima za medikamentozni tretman i neophodne profilaktične mere. Medjutim suzbijanje parazitoza u našoj zemlji sada metodski ne mogu u potpunosti dovesti do njihovih iskorenjivanja, već dovode do smanjivanja ekstenziteta i intenziteta infekcije kako bi se smanjili ekonomski gubici. Zato je neophodno u svakom momentu znati aktuelno stanje infekcije kako bi se procenilo stanje gubitaka pre nego što se donese odluka o realizaciji naredne faze rada. Bitna činjenica u tom razmatranju suzbijanja parazitoza je mogućnost dobijanja odgovora da li je potrebno i korisno nastaviti rad na suzbijanj, odnosno da li je ekonomski opravdan.

Izbor metoda suzbijanja i da li ga treba primeniti kod parazitoza mora se odluka bazirati na osnovu poznavanja intenziteta i ekstenziteta infekcije sa parazitima- na dijagnostici. Svaka akcija suzbijanja treba da uključi i troškove dijagnostike pre, u toku i posle akcije. Troškovi medikamentoznog tretmana i preventive su osnovni, kao i troškovi nastali zbog smanjene proizvodne sposobnosti čivotinja, zabrane korišćenja proizvoda (karenca za mleko i/ili meso), ili nepoželjnog sporednog efekta leka (trovanja i uginuća). Ovi troškovi su posebno značajni kada se radi sa velikim brojem životinja. Raspolaganje širom paletom antiparazitička značajan je činilac za uspeh akcije i njen rezultat. Veterinarsko- medicinska operativa treba da raspoláže dovoljnim brojem obrazovanih kadrova koji su u stanju da upotponosti odgovore zahtevima sprovođenja planskih antiparazitskih akcija.

Značajne parazitoze svinja u intenzivnom uzgoju

Intenzivan industrijski način gajenje svinja, koji karakteriše specijalizovana proizvodnja prema sarosnim i proizvodnim kategorijama svinja, uz odgovarajuće higijenske uslove ishrane, napajanja i držanja, praktično isključuje mogućnost pojave i održavanja ekonomski značajnih parazitoza. Medjutim, ukoliko se ne obrati dovoljno pažnja prilikom formiranja farmi ili unošenjem novonabavljenih svinja i ovde se mogu održati pojedine vrste parazita. Medju brojnim uzročnicima protozoa koje su ustanovljene kod svinja u intenzivnom uzgoju treba istaći one koje su u našoj zemlji značajne kao zoonoze, zdravstvenog ili ekonomskog značaja. Kriptosporidioza je oboljenje mladunčadi na sisci ustanovljena u farmama sa oko 47 odsto u našoj zemlji (Mišić, 1999., Cvetkovic i sar., 1988). Infekciju prati vrlo često simptom proliva i infekcija raznim vrstama virusa i bakterija. Sarkocistioza kod svinja u svetu, kao i u našoj zemlji, ustanovljena je i kod svinja sa farmi. U formi sarkocisti u oko 15 odsto pregledanih trupova metodom digestije tripsinom ustanovljena je ova zooantropozoonoza kod svinja koja su poticala sa farmi sa intenzivnom uzgojem (Boch i Supperer, 1983., Perović, 1989., Dimitrijević, 1999.).

Balantidioza je jedno od redjih parazitskih oboljenja svinja, takodje zoonoza. Oboljenje je sezonskog karaktera i praćeno je prolivom kod mlađih i starijih kategorija tovljenika (Simić, 1957). U našoj zemlji ustanovljena je infekcija i kod svinja u farmskom uzgoju koprološkim pregledom na Kosovu i Metohiji u 18 odsto pregledanih svinja (Lazić, 1979.).

Od helmintoza koje su od velikog zdravstvenog i /ili ekonomskog značaja svakako treba pomenuti askaridozu svinja. Askaridoza svinja je naznačajnija parazitska bolest koja je rasprostranjena u svim krajevima sveta i svinjarskoj proizvodnji nanosi velike ekonomske gubitke. Prilog poznavanju nekih pitanja epizootologije i ekonomskog značaja askaridoze svinja na imanjima PKB-ea opisao je Jakovljević, 1974. godine. Na 10 pregledanih objekata raširenost ove infekcije se kretao od 0.97-52.94%. Sa aspekta

zdravstvenog i ekonomskog značaja askaridoza svinja ima izuzetno mesto (Simić i Petrović, 1962 Kassai, 1999., Boch i Supperer, 1983., Šibalić i Cvetković, 1996., Milivojević, 1976.). Svakako da veliku pažnju treba posvetiti hidatidozi (cističnoj ehinokokozi), trihurozi i trihinelozi koje su po učestalosti u porastu u poslednjoj deceniji dvadesetog veka u našoj zemlji. Poslednjih 5 godina brojna su saopštenja o nalazima ovih helmintoza kod zaklanih svinja sa farmama privatnog i društvenog sektora proizvodnje (Dimitrijević, 1996., Teodorović, 1999.)

Ektoparazitaze svinja su brojne i u intenzivnom i ekstenzivnom načinu držanja svinja posebno u određenim periodima godine. Artropodoze svinja zastupljene su više kod ekstenzivnog gajenja svinja, ali se vrlo često sreće Scabies-šuga i u farmskom uzgoju svinja, kada se može dugo održati i naneti velike ekonomske štete, jer se širi kontagiozno među životinje. Uzročnici pripadaju familijama: Sarcoptidae, Psoroptidae i Demodicidae.

Značajne parazitaze goveda u intenzivnoj proizvodnji

Medju brojnim protozoama koje se mogu ustanoviti u goveda, svakako su kriptosporidioza koja ima zdravstveni i ekonomski značaj u odgaivanju podmlatka (Cvetković i sar., 1988., Mišić, 1998.), Sarkocistioza goveda koja je u našoj zemlji bila predmet ispitivanja u poslednjih desetak godina, kao zoonoza ima poseban značaj u pregledu higijenske ispravnosti namernica, ali i zdravstveni značaj kod nekih kategorija goveda (muzne krave). Raširenost ove parazitaze u svetu kreće se od 23-78 odsto u proseku u populaciji goveda (Dubey i sar. 1989). U našoj zemlji sarkociste su ostanovljene u muskulaturi zaklanih goveda starijih id dve godine od 32.5% poreklom sa društvenih farmi do 87%, sa privatnih gazdinstava (Novaković, 1998.).

Od značajnih helmintoza u govedarstvu treba pomenuti toksokarozu, fasciolozu i druge. Za intenzivno govedarstvo, ali i u privatnom sektoru, fasciolozu i dikriceliozu su vrlo značajne parazitaze koje nanose velike ekonomske štete (Karanfilovski, 1981., Kassai, 1999., Boch i Supperer, 1983.). Svakao da se na terenima, gde postije uslovi za njihovo pojavljivanje, moraju preduzimati niz neophodnih mera suzbijanja.

Izgradnja higijenskih objekata i primenom tehnologije intenzivne proizvodnje u govedarstvu sa maksimalnim korišćenjem kapaciteta, šuga kod goveda kao i kod svinja se neočekivano raširila i predstavlja vrlo veliki problem u ovim granama stočarstva u nas. Do sada primenjivane mere i sredstva u mnogim slučajevima nisu dala pozitivne rezultate, što ukazuje na vrlo složeni problem koji postoji u suzbijanju ove akaridoze.

Parazitaze peradi u intenzivnoj proizvodnji

U intenzivnoj proizvodnji u živinarstvu veliki značaj zaslužuje kokcidioza u odgaivanju podmlatka i u tovu pilića, koja može naneti velike ekonomske gubitke u vidu direktnih i indirektnih šteta (Šibalić, 1996.). Uginuća pilića od ove protozoze može biti i do 78%. Preveniranje i suzbijanje jedina mogućnost savremenog načina gajenja u čivinarstvu.

Treba istaći da se u poslednjih nekoliko godina javljaju problemi masovnih ektoparazitaza, posebno kod matičnih jata, dedovskih jata i nosilja konzumnih jaja. Razlozi su mnogobrojni, a proizilaze iz nepoštovanja preveniranja proizvodnje, pojava rezisten-

cije na postojе acaricide i insekticide koji se dugo koriste na tržištu i mnogih drugih faktora organizacione i stručne prirode.

Na osnovu iznesenih podataka o značajnijim parazitozama kod svinja, goveda i peradi u intenzivnoj proizvodnji može se zaključiti da one daju značajan doprinos nastajanju direktnih i indirektnih šteta u stočarstvu. Posebno su značajne subkliničke forme parazitoza koje dovode do smanjenja proizvodnih sposobnosti životinja, slabljenja otpornosti u celini na specifične i nespecifične faktore iz spoljne sredine i drugih uticaja na zdravstveno stanje životinja. Svi ovi uticaji doprinose povećavanju ekonomskih šteta u stočarstvu i poskupljuju njenu proizvodnju.

Pored ovoga značaj njihov je još veći ,ako se zna da su neke parazitoze zoonoze i mogu ugroziti i zdravlje ljudi.

Literatura

1. Boch J. und Supperer R.,(1983)Veterinarmedizinische Parasitologie,3.Auflage, Verlage Paul Parey .
2. Cvetković Lj., Dimitrijević S.,(1988)Kriptosporidioza čoveka i domaćih životinja,Vet. glasnik,47,380-388.
3. Dimitrijević S.,(1999.) Dijagnostika parazitskih bolesti,Fakultet veterinarske medicine ,Beograd.
4. Dimitrijević S.,(1996), Hidatidoza ljudi i domaćih životinja, Interfakultetski sastanak Veterinarskih fakulteta Beograda i Soluna, Zbornik radova, 238-245.
5. Dubey J., Speer C., Fayer R.,(1989) Sarcocystosis in man and animals, CRC Inc. Boca Raton Florida,
6. Karanfilovski G.,(1981), Značaj fascioleze i dikrocelioze za stočarstvo Pljevlja i okoline i ekonomske štetekje one nanose ovoj grani privrede, Specijalistički rad, Beograd.
7. Kassai T,(1999.), Veterinary helminthology, Butterworth Heinemann.
8. Lazić G.,(1984)Ispitivanje patogene uloge *Balantidium coli* u mlade prasadi, Doktorska disertacija, Beograd,
9. Jakovljević D.,(1974), Prilog poznavanju nekih pitanjaepizootologije i ekonomskog značaja askaridoze svinja, Doktorska disertacija , Beograd,
10. Milivojević D.,(1976), Prilog proučavanju infekcije svinja sa *Ascaris suum* , Doktorska disertacija, Beograd.
11. Mišić Z.(1998) Kriptosporidioza kod domaćih životinja , Magistarska teza, Beograd,
12. Novaković Z.(1998) Sarkocistoza goveda u različitim uslovima držanja, Magistarska teza, Beograd,
13. Simić Č.,(1957) Protozoe paraziti čoveka i domaćih životinja, Medocinska knjiga, Beograd,
14. Simić Č., Petrović Z.,(1962) Helmiti čoveka i domaćih životinja, Naučna knjiga, Beograd,
15. Šibalić S., Cvetković.,(1996), Parazitske bolesti, domaćih životinja , Univerzitet u Beogradu,
16. Teodirović V., Dakić, M., Simić M. Teodorović R.,(1999.), Trichinellosis, DP Unifarm, Šabac.

HEALT PROBLEMS AND ECONOMIC LOSSES ASSOCIATED WITH ENDOPARASITES AND ECTOPARASITES IN DOMESTIC ANIMALS

Summary: Parasitic infection of domestic animals occur, persist and spread under the influence of numerous epizootiological factors pertaining to the characteristics of the causing agents, hosts, geographic and climatic conditions, breeding and feeding methods, as well as to the habits and educational level of the people that are in direct or indirect contact with the animals. In modern livestock production, in the intensive rearing system of cattle, pigs and poultry, it is indispensable to undertake certain preventive measures against parasitic infections in order to prevent both direct or indirect economic losses. In young animals mainly endoparasites (protozoa and helminths) are of health and economic importance; whereas in adult animals both endoparasites and ectoparasites have the same importance for health and production traits. It is necessary to stress the importance parasitic zoonoses play of as they can have some bearing on human health as well.

Key words: Endoparasites, ectoparasites, zoonoses, parasitic disease